

KARESİ-OĞULLARI ADINA BASILMIŞ OLAN
İKİ SİKKE

İbrahim Artuk

Bilindiği gibi Karesi-oğulları'nın sikkeleri bugüne kadar malûm değildi. Bunların sikke basıp basmadıkları dahi bilinmiyordu. Son zamanlarda, bazı koleksiyoncuların elinde ve anonim adını verdiğimiz bazı sikkeler arasında bulduğumuz iki sikke ve Tokat'ta Hamzalar Mezarlığı'ndan Tokat Müzesi'ne nakledilmiş bulunan 171 sayılı mezar kitabesi de bizi Karesi-oğullarının sikke bastırdıkları kanaatine vardırılmış bulunmaktadır¹.

Bunlardan Yahşi Bey'in sikkesi gümüş olup, Bergama'da bulunmuştur. Ön yüzünde süslü iki kare içinde :

لا إله إلا الله

محمد

.....

Arka yüzünde, iki kare içinde :

.. الملك

یحییٰ بك

خالد ملكه

1 İsmail H. Uzunçarşılı, *Kitabeler*, İstanbul 1927, s. 43.

2 İsmail H. Uzunçarşılı, *Kitabeler*, s. 43-44.

Lev. I, 1

Diğer sikke ise, bakır olup Saruhan-oğulları'nın isimsiz sikke-leri tipindedir. Ön yüzünde yapraklı bir şekil içinde :

بكر بكي

جلي

Arka yüzünde, yine yapraklı bir şekil içinde :

خلد الله

ملك

Lev. I, 2. okunmaktadır. Bu sikkede görülen بكي Beyler Be-yi bir isim midir? Yoksa bir me'muriyet midir? Bunu tesbit etmek için Rahmetli Halil Edhem Bey'in Stanley Lane-Poole'den tercüme ve tahşiye ettiği «*Düvel-i İslâmiye*»sine ve yine E. de Zembaur tara-fından yazılan, «*Manuel de Généalogie et de Chronologie pour l'his-toire de L'Islam*» (Hannover 1927) adlı eseri ile, Mordtmann'ın «*Über das türkische Fürstengeschichte der Karasi in Mysien*» (Sit-zungsberichtkgt kgl. Preuss. Akad. 1911) makalesine ve yine merhum Ahmed Tevhid Bey'in «*Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*», sene 2, sahife 564'de «*Karesi-oğulları*» adlı yazısına başvurduk, fakat hiçbir yerde buna dair bir kayda raslayamadık. Nihayet, yukarıda sözünü ettiğimiz Tokat, Hamzalar Mezarlığı'ndaki mezar taşları imdadımıza yetişti. Tokat Müzesi'nin malı olan bu taşlar millî tarihimizin karan-lıkta kalmış bir noktasını aydınlatacağından dolayı pek önemlidir. Bunlardan biri, Kutlumelik, diğeri ise 818 (1415)'de ölmüş olan oğ- lu Mustafa Çelebi'ye aittir.

Kutumelik'in mezar taşının şahidesi maalesef kırıktır; üzerin-de şunlar okunmaktadır :

توفيت المرحومة المغفورة

سيدة الخواتين قتلوملك بنت مصطفى بك بن

بكر بكي بن يحيى خان بن قراسى بن قلم بك بن

ياغدى بن بك فخر الغزاة والمجاهدين

ملك دانشمند غازى رحمهم الله

Lev. I, 3.

1). Diğer yüzünün şahidesi bulunamamıştır. İhtimal tarihi öte-ki sahife üzerinde idi. Taşı Hamzalar Mezarlığı'nda veya müze de-posunda aramak lâzımdır.

Diğer lahadin envanter numarası 404 dir. Lahid 0.28X2.07 m. ça-pındadır. İnce ve uzun olan sandukanın üst kısmı bir üçgen şeklin-de-dir. Baş ve ayak şahideleri ile birlikte yekpare mermer taştan ya-pılmıştır. Şahide şeklindeki baş ve ayak çıkıntıları üzerinde yalnız mezar kitabesi yer almaktadır. Kitabe zarif olmayan bir sülüs ile yazılmıştır.

Baş tarafta :

توفى

المرحوم المصوم

مصطفى جلي

بن قتلوم ملك بنت

مصطفى بك

Bu şahidenin iç kenarında :

بن بكر بكي بن يحيى خان بن قراسى بن قلم بك

بن ياغدى بك بن ملك الغزاة والمجاهدين

Şahidenin iç yüzünde :

ملك دانشمند غازى رحمهم الله رحمة واسمه

Ayak taşının yan tarafında :

في أوئل جماد الأولى لسنة ثمان وعشرون وثمانماية

2). Sayın Beyhan Karamağaralı ay ismini vermediği gibi Kalem Bey'in babasının adını da Ba'di şeklinde okumuştur³.

Bağdı veya Yağdı Bey adına gelince : Bu ad, bir mezar taşında Y siz, diğerinde ise Y lidir. Yağdı'yı b ile okursak Bağdı olur. Bundan başka, Kutlumelik'in mezar kitabesinde, babasının adı Mustafa Bey olarak geçtiği halde, kocasının adını bildirmiyor. Kutlumelik'in oğlu Mustafa Çelebi'nin mezar kitabesinde ise, babasının adını zikretmesi icabederken annesi Kutlumelik'in adını söylüyor. Acaba Mustafa Çelebi'nin babası kimdir?

Orhan Gazi zamanında 737 (1336) de Karesi oğullarının tarihe karışması üzerine aile fertlerinin de Tokat'a ne suretle geldikleri meçhulümüzdür.

Tarihî Araştırma :

XIII. Yüzyılın sonları, takriben 700 (1300) senesinde, Mysia bölgesi (Balıkesir ve Çanakkale) taraflarına yerleşmiş bulunan Anadolu Selçukluları Tevaif-i Mulûkları'ndan (Anadolu Beyleri) biri sayılan Karesi-oğulları, Anadolu Selçuklularından II. Gıvâs el-Din Mes'ûd'un 702-708 (1303-1308) ümerasından Karesi Bey (Kara İsa) Selçuklular'ın yıkılışını müteakib, Balıkesir'i başşehir yaparak ve bu şehre komşu bulunan Aydıncık, Manyas, Bergama, Edremit ve Gördes gibi şehirleri alarak beyliğine katmış bulunuyordu. Hayrullah Efendi ise sehven, Karasi Bey'in, II. Gıvas el-Din Me'ud'un kölelerinden biri olduğunu gösteriyor⁴. Osmanlı kaynakları Karesi Bey'in babasının kim olduğunu göstermiyor, halbuki Deguignes'nin nereden aldığını bilmediğimiz bir kaydına ve bizim yukarıda metnini verdiğimiz mezar taşına göre, doğru olarak Kalem Bey gösterilmektedir⁵.

3 Beyhan Karamağaralı, *Figürlü Mezar Taşları, Selçuklu Araştırma Dergisi*, Ankara 1970, II, 85-86.

4 Hayrullah, *Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi*, İstanbul 1288, III, 15.

5 Deguignes, *Hunların, Türklerin, Moğolların ve daha sair Tatarların Tarihi-i Umûmisi*, çev. Hüseyin Cahid, İstanbul 1924, IV, 140.

Bizans tarihçisi Pachymeros'un Kalambis dediği Kalem Bey ve oğlu Karesi Bey'in hangi senede Mysia bölgesini zapt ettikleri açık olarak bilinmemektedir⁶.

Balıkesir'i ziyaret eden Tancalı İbn Battuta, bura beğinin Hayırsız Demirhan olduğunu, şehrin kurucusunun da Karesi Bey olabileceğini, adı geçenin oğlu zamanında ise şehrin nüfusunun çoğaldığını, diğer kardeşi Yahşi Han'ın da Bergama'da sultan bulunduğunu söylüyor⁷.

Karesi Bey zamanında, gerek Moğollar'ın mezaliminden kaçan, gerekse Dobruca'dan, Ece Halil kumandasında ülkesine sığınan Sarı Saltuk'a mensub Alevî Türkmenleri'ni kendi topraklarında yerleştirmek suretiyle bu bölgedeki Türk nüfusunun çoğalmasına âmil olmuştur⁸.

Kalem Bey ile oğlu Karesi Bey'in hangi senede öldükleri belli değildir. Ancak 1328 de Bizans İmparatoru III. Andronikos, Kapıdağ civarında bulunan Cyzicus (Erdek) şehrine geldiği zaman, Çanakkale kıyılarındaki Bizans kasabalarına taarruz edilmemesi için, Karesi Oğlu Demirhan ile Pege kasabasında bir anlaşma yaptığını göre, Karesi Bey'in bu tarihte hayatta bulunmadığı anlaşılıyor⁹.

Karesi Bey'den sonra yerine Aclan Bey emarete geçmiş ise de kimin oğlu olduğu ve hangi senede hükûmet ettiği belli değildir¹⁰. Osmanlı tarihleri Aclan'ın Orhan zamanında yaşadığını ve küçük oğlu Dursun Bey'i de Orhan'ın maiyyetine verdiğini bildirir¹¹.

6 Pachymer, Paris 1685, Fasil 9, S. 563, Çev. Prof. Fazıl Nazmi, Nikeforus Grigoras.

7 İbn Battuta, *Tuhfat el-nuzzar fi garaib el-emsar ve acâib el-esfar*, Mısır 1322, I, 196; *Seyyahatname-i İbn Battuta*, Mehmed Şerif tercümesi, İstanbul 1335, I, 339.

8 Necib Asım-Mehmed Arif, *Osmanlı Tarihi*, Tarih-i Osmanî Encümeni Neşriyatı, İstanbul 1335, s. 497; İsmail H. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, T.T.K., Ankara 1969, s. 97.

9 Le Beau, *Histoire du Bas Empire*, Paris 1824, c. 24, bab 108, Fasil, 53; İsmail H. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 98.

10 Halî Edhem, *Düvel-i İslâmiyye*, İstanbul 1927, s. 274.

11 Aşk Paşa-zâde, *Tevarih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1332, s. 94; Müneccimbaşı, *Sahâif el-Ahbar*, İstanbul 1285, III, 36.

Aclan'ın 737 (1336) de ölümü üzerine, yerine, babasının yanındaki, hırsız ve sefilh olan büyük oğlu Demirhan geçti. Fakat sefahati, huysuzluğu ve idaresizliği yüzünden, bir sene içinde bütün selâhiyetlerini Osmanlı Beyliğine bırakmak zorunda kaldı.

Demirhan'ın zulmünden bıkan halk, Hacı İl ve Ece Bey gibi vezirleri Orhan Gazi'ye göndererek Dursun Bey'i Balıkesir'e bey yaptığı takdirde, Karesi beyliğinin yarısını kendisine bırakacaklarına söz verdiler. Orhan Gazi ordusu ile Balıkesir üzerine yürüdü. Demirhan Balıkesir'i bırakarak denize daha yakın olan Bergama'ya çekilerek oradan mukabelede bulundu. Orhan Gazi, iki kardeşin arasını bulmak için Hacı İl Bey aracılığı ile dostane teklifte bulundu¹². Demirhan bu teklifi kabul eder göründü. Kaleye giden Dursun Bey, burçtan atılan bir ok ile şehid edildi. Osman Bayatlı'ya göre bu bure, Akropol'un ikinci surunda bulunan ve küçük Cinnasium ile orta Cinnasium arasında, merdivenli kapı yanındaki bure olmalıdır¹³.

Orhan Gazi Bergama'yı kuşattı. Ahalinin devamlı ısrarı üzerine, Demirhan kaleden çıkarak teslim oldu. Demirhan af edilerek Bursa'ya gönderildi. Orada 739 (1338) da yumrucak (taun) hastalığından öldü¹⁴.

Dursun Bey'in, Bergama'da Kınık başlangıç noktasında bulunan Kız Türbesi'nde gömülü bulunduğu rivayet edilmektedir. Bu suretle Osmanlıların ilk aldıkları yer Karesi eyaletidir. Görülüyor ki, Aclan Bey'in hüviyeti karanlıklar içindedir. Demirhan, Dursun ve Yahşi Bey'ler Karesi'nin oğullarıdır. Yahşi'nin unvanı Şuca' el-Din'dir¹⁵. Bu lakab gümüş sikkesinde yoktur. Buna rağmen Bey vardır. Fakat her iki Mezar Kitabesinde Han unvanı görülür. Oğlu Beylerbeyi'nin unvanı Çelebi'dir.

12 Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, çev. Ata Bey, İstanbul 1329, I, s. 159.

13 Osman Bayatlı, *Bergama Tarihinde Türk İslâm Eserleri*, İstanbul 1956, s. 8.

14 Aşık Paşa-zâde, *aynı eser*, s. 45; Mehmed Neşri, *Kitab-ı Oihannümd*, ngr. Faik R. Unat - Mehmed A. Köymen, Ankara 1949, I, 166; Mehmed Efendi, *Solak zâde Tarihi*, İstanbul 1298, s. 21-22.

15 İsmail H. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 99. Aynı yazar, «Karesi-oğulları» maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, VI, 333.

Elimizde bulunan tarihi kaynaklar, sikke ve Mezar Kitabelerine göre, Karesi-oğullarının şeceresini çizmek mümkündür.

